

Sygn. akt I CSK 606/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 czerwca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Centrum Usług Medycznych
Spółki z o.o. w L.

przeciwko K. L.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 czerwca 2012 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 7 czerwca 2011 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Syndyk Masy Upadłości Centrum Usług Medycznych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością domagał się zasądzenia od pozwanego K. L. kwoty 240.000 zł wraz z odsetkami w kwocie 58.237,81 zł oraz kosztami procesu. W uzasadnieniu wskazał, że dochodzone kwoty stanowią wierzytelność powoda z tytułu spłaty przez niego kredytu bankowego udzielonego pozwanemu.

Sąd Okręgowy w L. wyrokiem zaocznym z dnia 18 lutego 2009 r. uwzględnił powództwo w całości.

Sąd Okręgowy w W., po rozpoznaniu sprzeciwu pozwanego, wyrokiem z dnia 9 lipca 2010 r. utrzymał w mocy wyrok zaoczny, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

W dniu 19 czerwca 2000 r. pozwany zaciągnął w Banku Handlowym S.A. kredyt w kwocie 1.000.000 zł. Następnego dnia pozwany zawarł z L.-E. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością (poprzednikiem prawnym spółki Centrum Usług Medycznych) umowę pożyczki. Na podstawie tej umowy spółka L.-E. zobowiązała się spłacić kwotę 985.000 zł na warunkach określonych w umowie kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r., zawartej pomiędzy pozwanym a Bankiem Handlowym S.A., na konto tego Banku. Podstawę wzajemnych rozliczeń stron umowy pożyczki miało stanowić saldo kredytu zaciągniętego przez pozwanego, potwierdzane okresowo przez kredytodawcę. Zaciągnięty przez pozwanego kredyt oraz udzielona przez niego pożyczka zostały przewalutowane na kwoty 814.122,40 zł. W księdze wieczystej KW nr ..., prowadzonej dla lokalu nr 9 położonego w L. przy ulicy C. 3, stanowiącego własność Centrum Usług Medycznych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wpisano na rzecz Banku Handlowego S.A. hipotekę umowną zwykłą w wysokości 56.729,54 EUR, stanowiącej równowartość 240.000 zł. Kwota kredytu udzielonego pozwanemu na podstawie umowy z dnia 19 czerwca 2000 r. została przelana na rachunek L. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jako zapłata za lokale nabyte od tej spółki przez spółkę Centrum Usług Medycznych.

W dniu 16 listopada 2001 r. pozwany dokonał przelewu wierzytelności przysługujących mu w stosunku do Centrum Usług Medycznych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością na łączną kwotę 735.609,97 zł, w tym wierzytelności z tytułu umowy pożyczki, na rzecz S. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Tego samego dnia spółka S. złożyła spółce Centrum Usług Medycznych oświadczenie o potrąceniu swojej wierzytelności z wierzytelnością w kwocie 735.609,97 zł.

W wyniku postępowania upadłościowego prowadzonego wobec spółki Centrum Usług Medycznych, na konto Banku Handlowego S.A. wpłynęła kwota 2.380.865,80 zł, z której na poczet wierzytelności przysługującej w stosunku do pozwanego z tytułu umowy kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r. zaliczono kwotę 240.000 zł jako należność główną oraz 58.237,81 zł jako odsetki.

Oceniając tak ustalony stan faktyczny Okręgowy uznał, że powód, dokonując zapłaty na rzecz Banku Handlowego S.A. kwoty 298.237,81 zł, spłacił cudzy dług, tj. dług pozwanego; w konsekwencji - z mocy art. 518 § 1 k.c. wstąpił w prawa zaspokojonego wierzyciela do wysokości dokonanej zapłaty, co usprawiedliwia powództwo.

Sąd Apelacyjny wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego. Stwierdził, że wprawdzie umowa pożyczki z dnia 20 czerwca 2000 r. została skonstruowana jako umowa na rzecz osoby trzeciej (art. 393 k.c.), jednak okoliczność ta nie podważa trafności oceny Sądu pierwszej instancji, iż powództwo znajduje oparcie w art. 518 § 1 pkt 1 k.p.c. Dla oceny skuteczności wstąpienia spółki Centrum Usług Medycznych w prawa poprzedniego wierzyciela nie ma znaczenia umowa cesji wierzytelności z dnia 16 listopada 2001 r., obejmująca m.in. wierzytelność z tytułu umowy pożyczki zawartej między stronami w dniu 20 czerwca 2000 r.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c. pozwany zarzucił naruszenie:

- art. 378 § 1 k.p.c. przez nieodniesienie się do podniesionych w apelacji zarzutów: obraży art. 233 § 1 k.p.c. przez błędne ustalenie stanu faktycznego i uwzględnienie nieudowodnionej okoliczności faktycznej,

iż na poczet wierzytelności przysługującej Bankowi Handlowemu S.A. w stosunku do powoda z tytułu umowy kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r. została zaliczona kwota 240.000 zł tytułem należności głównej oraz kwota 58.237,81 zł tytułem odsetek, nadużycia prawa podmiotowego, polegającego na żądaniu zapłaty od pozwanego kwoty 298.237,81 zł mimo niespłaceniu udzielonej przez niego pożyczki oraz naruszenia art. 393 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że powód spłacił na rzecz Banku cudzy dług, a nie swój własny, za który był odpowiedzialny osobiście;

- art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia niewskazującego podstawy faktycznej i prawnej rozstrzygnięcia;
- art. 65 § 2 k.c. przez dokonanie błędnej wykładni umowy z dnia 20 czerwca 2000 r., nazwanej umową pożyczki, z pominięciem treści umowy kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r. oraz wpisu hipoteki na rzecz Banku Handlowego S.A. na nieruchomości stanowiącej własność powoda.

Powołując się na tak ujęte postawy kasacyjne, pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania lub - w przypadku uznania zarzutów naruszenia przepisów postępowania za bezzasadne – zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie apelacji i oddalenie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania, należy stwierdzić, że podniesionym w jej ramach zarzutom nie można odmówić słuszności.

Zarzuty skarżącego wiążą się wprawdzie ustaleniami faktycznymi przyjętymi za podstawę zaskarżonego wyroku, jednak ich przedmiotem nie są naruszenia przepisów dotyczących ustalenia faktów czy oceny dowodów, objęte zakazem włączania do podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 3 k.p.c.), lecz prawidłowość postępowania apelacyjnego przeprowadzonego przez Sąd drugiej instancji.

W orzecznictwie przyjmuje się, że sąd drugiej instancji, aprobuując ustalenia faktyczne i ocenę dowodów sądu pierwszej instancji, nie ma obowiązku przeprowadzania na nowo własnej oceny dowodów; musi jednak szczegółowo odnieść się do tych ustaleń i ocen, które były kwestionowane w apelacji. Uzasadnienie wyroku sądu odwoławczego musi zawierać elementy wymienione w art. 328 § 2 k.p.c., przy uwzględnieniu charakteru orzeczenia drugoinstancyjnego (art. 391 k.p.c.). To ostatnie zastrzeżenie dotyczy przede wszystkim nakazu ustosunkowania się do zarzutów apelacji i wyjaśnienia dlaczego zarzuty te zostały uznane za zasadne lub bezzasadne. W wypadku kwestionowania w apelacji oceny dowodów i ustaleń poczynionych w sądzie pierwszej instancji, muszą one zostać poddane kontroli i ocenie instancyjnej, której wyniki winny być przedstawione w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji. Wymienione obowiązki procesowe sądu drugiej instancji pozostają w związku także z koniecznością rozpoznania sprawy w granicach apelacji, wynikającą z art. 378 § 1 zdanie pierwsze k.p.c. Powinność rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza, między innymi, nakaz wzięcia pod uwagę, rozważenia i oceny wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Nierozpoznanie zarzutów apelacji stanowi obrazę tego przepisu (zob. m.in.: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 sierpnia 2003 r., III CKN 392/01, OSNC 2004, nr 10, poz. 161 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1998 r., III CKN 372/97, niepubl., z dnia 23 lutego 1998 r., II CKN 284/97, niepubl. oraz z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 110/09, niepubl.).

Trafnie podniósł skarżący, że Sąd Apelacyjny nie zastosował do przytoczonych reguł postępowania. W apelacji został podniesiony zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. przez oparcie zaskarżonego wyroku na spornej i nieudowodnionej okoliczności faktycznej, tj. przyjęciu, że na poczet wierzytelności przysługującej Bankowi Handlowemu S.A w stosunku do pozwanego z tytułu umowy kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r. zaliczono i zaksięgowano kwoty 240.000 zł oraz 58.237,81 zł. Sąd Apelacyjny, uznając ten zarzut za bezzasadny, przytoczył jedynie ogólne wymagania, które spełnić musi skuteczne wytknięcie sądowi orzekającemu obrazy art. 233 § 1 k.p.c. Nie odniósł natomiast wskazanych kryteriów oceny do konkretnych twierdzeń i argumentacji apelującego. Nie

ustosunkował się w ogóle do zarzutu nadużycia przez stronę powodową prawa podmiotowego oraz – w istocie – do zarzutu naruszenia art. 393 § 1 k.c.

W motywach zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny prawidłowo wskazał, że zasadniczą przesłankę nabycia wierzytelności na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. stanowi zapłata cudzego długu przez osobę ponoszącą za ten dług odpowiedzialność. Słusznie też uznał, że ocena zasadności powództwa - w kontekście tego przepisu - wymaga rozważenia skutków prawnych umowy kredytowej z dnia 19 czerwca 2000 r., umowy z dnia 20 czerwca 2000 r., nazwanej umową pożyczki oraz faktu zaspokojenia Banku Handlowego S.A. w toku postępowania upadłościowego prowadzonego wobec Centrum Usług Medycznych spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Wychodząc z tych prawidłowych założeń, Sąd Apelacyjny takiej analizy nie przeprowadził. Nie dokonał stanowczego ustalenia, czy istotnie suma 298.237,81 zł została zarachowana przez Bank Handlowy S.A. na poczet wierzytelności z tytułu kredytu udzielonego pozwanemu. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku w ogóle nie wynika, jakie ustalenia faktyczne stanowiły podstawę rozstrzygnięcia.

Użyte w art. art. 378 § 1 k.p.c. sformułowanie, iż sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę "w granicach apelacji" oznacza, że sąd odwoławczy dokonuje m.in. własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo porzeczając na materiale zebrany w pierwszej instancji (art. 381 i 382 k.p.c.; zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55 i powołane tam orzecznictwo). Ustalenia te powinny zostać jednoznacznie wskazane w uzasadnieniu rozstrzygnięcia, przy czym sąd odwoławczy może zadośćuczynić temu wymaganiu poprzez stwierdzenie, że ustalenia dokonane przez sąd pierwszej instancji przyjmuje za własne. Tymczasem uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie przytacza ustalonych faktów, ani nie zawiera stwierdzenia prawidłowego ich ustalenie przez Sąd pierwszej instancji.

Z tych też względów niemożliwe było skuteczne odparcie podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Uchybienia te uniemożliwiają ocenę poprawności wydanego rozstrzygnięcia w płaszczyźnie podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia prawa materialnego. Punktem wyjścia do przeprowadzenia takiej oceny musi być dokonanie - bez naruszenia przepisów postępowania – stanowczego ustalenia, czy w okolicznościach sprawy niniejszej kwota 298.237,81 zł, pochodząca ze środków spółki Centrum Usług Medycznych została zarachowana przez Bank Handlowy S.A. jako spłata kredytu udzielonego pozwanemu. Gdyby fakt ten istotnie miał miejsce, ocena, czy może on zostać uznany za spłatę cudzego długu w rozumieniu art. 518 § 1 pkt 1 k.c., wymaga rozważenia przyczyn, z powodu których zostały zawarte umowa kredytowa z dnia 19 czerwca 2000 r. oraz umowa z dnia 20 czerwca 2000 r., nazwana umową pożyczki. Niezbędne jest zatem dokonanie wykładni oświadczeń woli stron tych umów, uwzględniającej kontekst ich zawarcia. Jeżeli druga z tych umów stanowi – jak uznał Sąd Apelacyjny – umowę na rzecz osoby trzeciej (art. 393 § 1 k.c.), to należy mieć na uwadze konsekwencje zawarcia takiej umowy. Podstawowym skutkiem prawnym zastrzeżenia świadczenia na rzecz osoby trzeciej jest nabycie przez osobę trzecią uprawnienia (roszczenia) do domagania się bezpośrednio od dłużnika spełnienia zastrzeżonego świadczenia na jej rzecz.

Konstrukcja umów na rzecz osoby trzeciej – jak trafnie podkreśla się w piśmiennictwie - łączy trzy stosunki zobowiązaniowe (pokrycia, waluty i zapłaty); za jej pomocą można osiągnąć efekt w postaci umorzenia dwóch zobowiązań wskutek jednego świadczenia, np. gdy przyrzekający (dłużnik) zobowiązany do zapłaty na rzecz wierzyciela (zastrzegającego) przez świadczenie na rzecz osoby trzeciej, będącej wierzycielem zastrzegającego, spłaca zarówno swój dług wobec zastrzegającego, jak i dług tego ostatniego wobec osoby trzeciej. Świadczenie na rzecz osoby trzeciej zastępuje więc dwa świadczenia, które musiałyby być spełnione, gdyby nie została zastosowana konstrukcja umowy o świadczenie na rzecz osoby trzeciej.

Tymczasem zastosowania art. 518 § 1 pkt 1 k.c. jest wyłączone, gdy dług zapłacony przez określony podmiot jest jego długiem i to nie tylko "formalnie", ale i "materialnie" własnym".

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw